19/12/2020

Η προοπτική της φάτνης και του σπηλαίου

/ Γνώμες

Μητροπολίτου Κωνσταντίας και Αμμοχώστου Βασιλείου

Η Γέννηση του Ιησού Χριστού γίνεται γνωστή σε μας σήμερα κυρίως και κατ' εξοχήν μέσα από τις διηγήσεις δύο ιερών Ευαγγελίων, του Ματθαίου και του Λουκά. Υπάρχει επίσης πληθώρα διηγήσεων για τη Γέννηση του Χριστού στα λεγόμενα απόκρυφα κείμενα, του 3ου και 4ου αιώνα, από τα οποία έχει αντλήσει κυρίως η υμνολογία και η εικονογραφία. Τέτοια κείμενα είναι: Η «Ανάληψη του Ησαία», το «Πρωτευαγγέλιο του Ιακώβου», το ψευδεπίγραφο «Ευαγγέλιο του Ματθαίου» για την παιδική ζωή του Χριστού κ.λπ. Μέσα από τα απόκρυφα αυτά κείμενα λαμβάνει και το Κοράνι τις αναφορές του για τη Γέννηση του Χριστού[1]. Η Γέννηση εντάσσεται μέσα σε ένα κοινωνικό – πολιτικό πλαίσιο που περιλαμβάνει την ιστορία της εποχής, τα πρόσωπα, τα γεγονότα – φυσικά και υπερφυσικά –

βιβλικά δεδομένα της Παλαιάς Διαθήκης, η ακόμα και την με ποικίλους τρόπους παρέμβαση του Θεού.

Θεολογικά, βεβαίως, και δογματικά, δεν πρέπει να λησμονούμε ότι η Γέννηση του Ιησού Χριστού σημαίνει την πρόσληψη της ανθρώπινης φύσεως από τον αιώνιο Υιό και Λόγο του Θεού. Είναι, κατά τη θεολογική ορολογία, η ενσάρκωση η η ενανθρώπηση του Υιού του Θεού. Το γεγονός αυτό συνοψίζεται στο Σύμβολο της Πίστεως: «Τον δι' ημάς τους ανθρώπους και διά την ημετέραν σωτηρίαν κατελθόντα εκ των ουρανών και σαρκωθέντα εκ Πνεύματος Αγίου και Μαρίας της Παρθένου και ενανθρωπήσαντα».

Επειδή η ενανθρώπηση του Ιησού Χριστού έγινε επί της αυτοκρατορίας του Καίσαρος Αυγούστου (Διάρκεια της Βασιλείας του: 27 π.Χ-14 μ.Χ.), όταν ηγεμόνας της Συρίας ήταν ο Κυρήνιος (Λκ. 2:1-2), για το λόγο αυτό γίνεται αναφορά στην ιστορία της Ρωμαικής αυτοκρατορίας, όπως και της πολιτικής καταστάσεως στην Παλαιστίνη κατά την περίοδο εκείνη. Γίνεται αναφορά στη Μαρία από τη Ναζαρέτ, τη Μητέρα του Ιησού, που δέχεται τον Ευαγγελισμό από τον Αρχάγγελο Γαβριήλ, ο οποίος της αναγγέλλει την προαιώνια βουλή του Θεού ότι θα γίνει η Μητέρα του Εμμανουήλ (Λκ. 1:26-38). Γίνεται αναφορά στο μνήστωρα Ιωσήφ, που καλείται να διαδραματίσει το δικό του ρόλο σ' αυτό το σχέδιο του Θεού (Μτ. 1:18-25). Γίνεται αναφορά στο γενεαλογικό δένδρο του Χριστού και από τους δύο συνοπτικούς Ευαγγελιστές (Μτ. 1:1-17. Λκ. 3:23-38), που θα συνδέσει, τόσο τον Ιωσήφ, όσο και την Μαρία και κατά συνέπεια τον Χριστό με το βασιλικό γένος του Δαυίδ. Γίνεται αναφορά στο Άγιο Πνεύμα που επισκιάζει την Παρθένο Μαρία κατά την ημέρα του Ευαγγελισμού για να γίνει η Μητέρα του Ιησού (Λκ. 1:35). Γίνεται αναφορά στη μετάβαση της εγκύου Μαρίας και του Ιωσήφ στην πόλη Βηθλεέμ για να λάβουν μέρος στην απογραφή του πληθυσμού της αυτοκρατορίας. Γίνεται αναφορά στη Γέννηση του Ιησού μέσα σε σπήλαιο και την τοποθέτηση του νεογέννητου μέσα στη φάτνη των ζώων, επειδή δεν μπόρεσαν να καταλύσουν σε κανονικό σπίτι κατά την εκεί παραμονή τους (Λκ. 2:1-7). Γίνεται αναφορά στους Αγγέλους που έψαλαν τον ύμνο τη νύκτα της Γεννήσεως: «Δόξα εν υψίστοις Θεώ και επί γης ειρήνη, εν ανθρώποις ευδοκία». Γίνεται αναφορά στον άλλο Άγγελο που αναγγέλλει στους βοσκούς της Βηθλεέμ τη Γέννηση του Ιησού, ο οποίος θα σώσει τον λαό του από τις αμαρτίες. Γίνεται αναφορά στους βοσκούς οι οποίοι πήγαν και ανακάλυψαν το βρέφος Ιησού, όπως τους είπε ο Άγγελος (Λκ. 2:8-20). Γίνεται αναφορά στην εμφάνιση του Αστέρα που οδήγησε τους Μάγους από την Ανατολή για να έλθουν να ανακαλύψουν τον νεογέννητο βασιλέα του Ισραήλ. Γίνεται αναφορά στην προσκύνηση των Μάγων οι οποίοι του πρόσφεραν τα δώρα της λατρείας, χρυσόν και λίβανον και σμύρναν (Μτ. 2:1-12). Γίνεται αναφορά στον βασιλέα Ηρώδη που θέλησε να αφαιρέσει τη ζωή του νεογέννητου Ιησού, γιατί φοβήθηκε πως θα χάσει

το θρόνο του με τη γέννηση ενός άλλου βασιλέα. Γίνεται αναφορά στη σφαγή των νηπίων της Βηθλεέμ κατόπιν διαταγής του Ηρώδη (Μτ. 2:16-18). Γίνεται αναφορά στη φυγή του Ιωσήφ, της Μαρίας και του Ιησού στην Αίγυπτο, φεύγοντας τη δολοφονική μανία του Ηρώδη, καθώς και στην επάνοδο και εγκατάστασή τους στη Ναζαρέτ της Γαλιλαίας (Μτ. 2:13-15 και 2:19-23).

Η καθεμία από αυτές τις αναφορές αποτελεί ένα ξεχωριστό κεφάλαιο που μπορεί να αναπτυχθεί, τόσο ιστορικά, όσο και θεολογικά. Το κεντρικό ζήτημα στο οποίο θα επικεντρωθούμε είναι το γεγονός ότι, με τις πιο πάνω αναφορές, η Γέννηση του Ιησού Χριστού τοποθετείται στο κέντρο της ιστορίας και του κόσμου και θέτει υπό κρίση και δοκιμασία την κατάσταση της εποχής εκείνης που έλαβε χώρα το γεγονός.

Η πολιτική, η κοινωνική και η θρησκευτική γεωγραφία της εποχής συνίσταται από τα εξής δεδομένα: Η Ρωμαική αυτοκρατορία, πολιτικά, στρατιωτικά και οικονομικά, είναι κυρίαρχος της «Οικουμένης» με τη διοικητική οργάνωση της αυτοκρατορίας, με την ισχυρή στρατιωτική παρουσία της και με το σύστημα της συλλογής φόρων από τους υπηκόους της. Θρησκευτικά η Ρώμη προσπαθεί να ελέγξει τις τάσεις που δημιουργούνται από διάφορα θρησκευτικά ρεύματα και φιλοσοφικά κινήματα για να επιτύχει τη συνοχή της αυτοκρατορίας. Ο εκάστοτε αυτοκράτορας καθίσταται ο ίδιος θεός και ζητά από τους υπηκόους του όχι απλώς υποταγή στους νόμους, αλλά και θρησκευτική λατρεία του ιδίου. Επίσημες θρησκείες εμφανίζονται να είναι η Ειδωλολατρία και ο Ιουδαισμός. Αντίστοιχες κυρίαρχες φιλοσοφίες είναι αυτή του Ελληνισμού και εκείνη του Ιουδαισμού. Στην πραγματικότητα, μέσα σε μία pax romana, διάφορα θρησκευτικά κινήματα, απόρροια των ποικίλων θρησκευτικών συγκρητισμών και φιλοσοφικών ρευμάτων, πιέζουν ώστε να κάνουν αισθητή την παρουσία τους στο χώρο της αυτοκρατορίας. Η ιστορία αναφέρει με μελανά χρώματα την απάνθρωπη συμπεριφορά των διαφόρων ηγεμονίσκων σε βάρος των υπηκόων τους, που καθίστανται αντικείμενα των ταπεινών επιλογών τους, με αποτέλεσμα τη σκληρή κριτική εναντίον τους από τον Χριστό (Μκ. 10:42).

Όλες αυτές οι καταστάσεις τίθενται υπό κρίση και δοκιμασία από τον Ιησού που γεννάται στη Βηθλεέμ. «Νυν κρίσις εστίν του κόσμου τούτου, νυν ο άρχων του κόσμου τούτου εκβληθήσεται έξω• καγώ εάν υψωθώ εκ της γης, πάντας ελκύσω προς εμαυτόν» (Ιω. 12:31). Το νεογέννητο Βρέφος της Βηθλεέμ θέτει υπό κρίση την πολιτική κατάσταση και το οικονομικό σύστημα της αυτοκρατορίας. Θέτει υπό κρίση τη θρησκευτική κατάσταση και το ρόλο εκείνων που τάχθηκαν να υπηρετήσουν τη θρησκεία, εκείνων που, αντί να διακονήσουν την πνευματική ελευθερία, υποδουλώνουν το ανθρώπινο πρόσωπο στους ανθρώπινους θεσμούς.

Θέτει υπό κρίση τις διαπροσωπικές και κοινωνικές σχέσεις που δεν εδράζονται πάνω σε αξίες που προάγουν τον άνθρωπο και τον υιγιή πολιτισμό. Θέτει υπό κρίση και δοκιμασία την κατάσταση συνόλου του ανθρώπινου γένους και υποβάλλει τον προβληματισμό των σχέσεων του ανθρώπου με τον Θεό, αποστέλλοντας το μήνυμα της ελπίδας στον κόσμο και στον άνθρωπο ότι «μεθ' ημών ο Θεός». Θέτει υπό κρίση και αμφισβήτηση την αξίωση του αυτοκράτορα να γίνεται ο ίδιος θεός. Ο Ιησούς είναι ο όντως βασιλέας, είναι ο πραγματικός Υιός του Θεού και η βασιλεία του είναι βασιλεία πνευματικής ελευθερίας και σωτηρίας. Η περιγραφή της Γεννήσεως του Ιησού από τον ευαγγελιστή Λουκά, όπως και η Γενεαλογία του, αντιπαραβάλλονται προς εκείνες των κοσμικών βασιλέων για να αποδειχθεί ότι Εκείνος είναι ο όντως βασιλέας, είναι Εκείνος που αναμενόταν σύμφωνα με την προαναγγελία των Προφητών. Θέτει υπό κρίση την περί Θεού οντολογία της ειδωλολατρίας και του Ιουδαισμού. Ο πραγματικός Θεός είναι αυτός που γεννάται στη Βηθλεέμ της Ιουδαίας. Η αληθινή λατρεία είναι η λατρεία του Τριαδικού Θεού της αγάπης και της κένωσης και όχι του τιμωρού και εκδικητικού Θεού του Ιουδαισμού η των Θεών των ταπεινών και ενστικτωδών παθών της Ειδωλολατρίας. Η σχέση του ανθρώπου με τον Θεό δεν είναι πλέον ηθικής μορφής και φύσεως, αλλά υπαρξιακής και οντολογικής. Η θεία φύση του Χριστού ενώνεται υποστατικά, ασυγχύτως, αδιαιρέτως και αχωρίστως με την ανθρώπινη φύση. Αυτό σημαίνει την εξύψωση της αξίας του ανθρώπου ως όλου και την εγκατάστασή του στην αιωνιότητα, αφού η ανθρώπινη φύση του Χριστού αναλήφθηκε στους ουρανούς δοξασμένη.

Η τοποθέτηση υπό δοκιμασία των θεσμών και αξιών της προ Χριστού ανθρωπότητας από τον Ιησού Χριστό δεν ήταν ανθρωπίνως εύκολη υπόθεση. Όσον αφορά τον Ιησού Χριστό είχε το κόστος της, γιατί οδηγήθηκε στο σταυρικό θάνατο, με αποκορύφωμα βέβαια την ανάσταση. Σε αυτή την κρίση των πολιτικών και θρησκευτικών συστημάτων, των λαών και εθνών που μάχονται εναντίον του Ιησού Χριστού και του Ευαγγελίου του αναφέρεται με συμβολική γλώσσα η Αποκάλυψη του Ιωάννη. «Και οι λοιποί των ανθρώπων, οι ουκ απεκτάνθησαν εν ταίς πληγαίς ταύταις, ουδέ μετενόησαν εκ των έργων των χειρών αυτών, ίνα μη προσκυνήσωσι τα δαιμόνια και τα είδωλα τα χρυσά και τα αργυρά και τα χαλκά και τα λίθινα και τα ξύλινα, α ούτε βλέπειν δύναται ούτε ακούειν ούτε περιπατείν, και ου μετενόησαν εκ των φόνων αυτών ούτε εκ των φαρμάκων αυτών ούτε εκ της πορνείας αυτών ούτε εκ των κλεμμάτων αυτών» (Απ. 9:20-21). Όσον αφορά τη θεοποίηση του αυτοκράτορα γνωρίζουμε ότι οι διωγμοί εναντίον των Χριστιανών από τις Ρωμαικές αρχές είχαν ως αιτία όχι μόνο την ομολογία της χριστιανικής τους πίστεως, αλλά και την αμφισβήτηση της θεότητας του αυτοκράτορα από τους Χριστιανούς μάρτυρες. Τελικά, η περί του Θεού αποκάλυψη που γεννάται συγχρόνως με τον Ιησού στη φάτνη της Βηθλεέμ, εκτοπίζει τις άλλες περί Θεού

φιλοσοφικές και θρησκευτικές αντιλήψεις.

Το ερώτημα που τίθεται επιτακτικά είναι το κατά πόσον ο Ιησούς Χριστός, του οποίου γιορτάζουμε τη Γέννηση μετά από δύο χιλιάδες χρόνια, θέτει υπό την ίδια κρίση και υπό την ίδια δοκιμασία τις δομές ακόμα και της σημερινής εποχής; Σήμερα συζητούμε και βιώνουμε στην καθημερινότητά μας την οικονομική κρίση, που κυρίως έθιξε τις αδύναμες τάξεις των ανθρώπων όλου του κόσμου. Εξ αιτίας της καταστάσεως αυτής αναπτύσσονται φαινόμενα απαισιοδοξίας μεταξύ πολλών κοινωνικών τάξεων και προκαλούνται κοινωνικές αναταραχές. Συζητούμε η και αποκτούμε την εμπειρία ενός πλουραλισμού κοινωνικού, θρησκευτικού, εθνικού, πολιτιστικού, πολιτικού, οικονομικού, καταστάσεις που γεννούν ακόμα και φαινόμενα ρατσιστικά. Μέσα από αυτή την κατάσταση θα λέγαμε δημιουργείται και σύγχυση όσον αφορά την ορθότητα της περί Θεού πίστεως, γιατί πολλοί είναι εκείνοι που διεκδικούν την ορθότητα και τη μοναδικότητα της περί Θεού πίστεως και είναι πολλοί εκείνοι που εμφανίζονται με μεσσιανικές υποσχέσεις. Οι πολιτικοί, οι κοινωνικοί, οι εκπαιδευτικοί και οι θρησκευτικοί θεσμοί και οι παραδοσιακές αξίες τίθενται υπό αμφισβήτηση. Σύγχρονος συγγραφέας πιστεύει ότι ο σημερινός κόσμος κυριαρχείται από την πνευματική στείρωση και το θάνατο. Είναι ένας κόσμος αποξενωμένος από την πνευματικότητα και βρίσκεται ήδη στο δρόμο της αποσύνθεσης[2]. Η πνευματική στείρωση οφείλεται στη σκληρότητα των καρδιών και στη σκλήρωση της συνειδήσεως, στη συνήθεια της καθημερινότητας, στη συνεχή αναζήτηση του υλικού και στην κούραση που προκαλεί η και στα αδιέξοδα που δημιουργεί αυτή η πορεία, και γίνεται όπως το πέτρινο έδαφος της παραβολής, το γεμάτο αγκάθια και το ακαλλιέργητο που δεν μπορεί να δεχθεί το σπόρο και να παράγει πνευματικούς καρπούς.

Ο άγιος Γρηγόριος Νύσσης ανοίγει τον ορίζοντα και προσφέρει τη διέξοδο από το αδιέξοδο αυτό του σύγχρονου κόσμου. «Η θεότητα κρύφτηκε μέσα στη δική μας φύση, ούτως ώστε, όπως τα λυχνάρια για τα ψάρια, έτσι με το δόλωμα της σαρκός να συλληφθεί με το αγκίστρι της θεότητας. Έτσι, η ζωή, αφού εγκατασταθεί μέσα στο θάνατο, και το φως, αφού λάμψει μέσα στο σκοτάδι, αυτό που εκλαμβάνεται ως αντίθετο του φωτός και αντίθετο από τη ζωή εξαφανίζεται. Δεν είναι δυνατόν να παραμένει το σκοτάδι με την παρουσία του φωτός, ούτε ο θάνατος όταν ενεργείται η ζωή»[3]. «Η Γέννησίς σου, Χριστέ ο Θεός ημών, ανέτειλε τω κόσμω το φως το της γνώσεως», τονίζεται στο τροπάριο της εορτής. Όντως, η Γέννηση του Ιησού στη Βηθλεέμ είναι το κύτταρο και η αρχή της ζωής. Είναι ο σπόρος της ζωής που είναι παρόμοιος με την πράξη της πρώτης δημιουργίας. Είναι η πράξη της αναδημιουργίας του κόσμου. Η αιώνια ζωή του Θεού ενώνεται με τη θνητή φύση του ανθρώπου για να αναιρέσει το θάνατο και να εγκεντρίσει και πάλι τη ζωή στο δημιούργημά του. Ο Ιησούς είναι ο Χριστός του Θεού, είναι «ο ων και ο ην

και ο ερχόμενος» (Απ. 1:4). Είναι «χθες και σήμερον ο αυτός και εις τους αιώνας» (Εβρ. 13:8).

Η απάντηση στο πιο πάνω ερώτημα είναι πως, ναί, και σήμερα όπως και πάντοτε ο Χριστός μπορεί να θέτει υπό κρίση και δοκιμασία τις δομές του κόσμου και να προσφέρει την ανανέωση. Αυτό, βέβαια, συνεπάγεται την ανάληψη ευθύνης και από τον άνθρωπο, που οδηγείται στα αδιέξοδα ένεκα των επιλογών του, να ακούσει το μήνυμα της ελπίδας που πηγάζει από το σπήλαιο και τη φάτνη της Βηθλεέμ. Στην πρωτοβουλία αυτή του Θεού καλείται να απαντήσει με το δικό του ΝΑΙ και να αφήσει το φως να σκορπίσει το σκοτάδι, να αφήσει τη ζωή να καταργήσει το θάνατο, την αγάπη να εξοβελίσει το μίσος, την ειρήνη του Θεού να καταργήσει τους πολέμους, να αφήσει τον Χριστό να γεννηθεί και μέσα στη δική του ύπαρξη για να τοποθετήσει το σπόρο της ζωής μέσα του.

[1] Raymond WINLING. Noël et le mystère de l’incarnation. Les Editions du CERF. PARIS, 2010, pp. 79-84.
[2] Ch. PEGUY. Clio, dans les oeuvres en prose, p. 1018.
[3] Το πρωτότυπο κείμενο έχει ως ακολούθως: «Τω περικαλύμματι της φύσεως ημών ενεκρύφθη το θείον, ίνα κατά τους λύχνους των ιχθύων τω δελέατι της σαρκός συγκατασπασθή το άγκιστρον της θεότητος, και ούτω της ζωής τω θανάτω εισοικισθείσης και τω σκότω του φωτός επιφανέντος εξαφανισθή το τω φωτί και τη ζωή κατά το εναντίον νοούμενον• ου γαρ έχει φύσιν ούτε σκότος διαμένειν εν φωτός παρουσία, ούτε θάνατον είναι ζωής ενεργούσης» (Λόγος Κατηχητικός, 24,37-44).